

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№6(3)

2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 246 sahifa,
9-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'zbek bolalar folklorining etnopsixologik jihatlarini.....	10
<i>Alimbayeva Shaxlo Tursunovna</i>	
The Convergence of Educational Paradigms: Policy Borrowing, Adaptability, and Institutional Reform in Uzbekistan's Modern School System	15
<i>Lola Rakhmonovna Djurakulova, Karina Eduardovna Bushevskaya</i>	
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni rivojlantirish	21
<i>Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li, Mamatqulov Davronbek Abdig'apparovich</i>	
Autizm spektridagi buzilishlarga ega bolalar rivojlanishida STEAM ta'lim texnologiyasining pedagogik ahamiyati.....	25
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Zuhra Adizovna</i>	
Ozodlikdan mahrum qilingan shaxsning jazoni ijro etish muassasasidagi moslashuvining psixologik xususiyatlari	30
<i>Saydullayeva Muxabbat Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati.....	33
<i>Shodiyeva Gulruh Xayrullayevna, Ergasheva Farog'at</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida gamifikatsion topshiriqlar asosida divergent fikrlashni shakllantirishning didaktik mexanizmlari.....	37
<i>Jalilov Muhammadali Abdumutalibovich, Saloydiovva Sevaraxon Mahammadsharif qizi</i>	
Darsdan tashqari mashg'ulotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyat tajribasini shakllantirish	41
<i>Sayfiddinova Muxlisa Sayfiddinova</i>	
Harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning o'rni	45
<i>Sh. S. Kurbanova</i>	
Yosh onalarning pedagogik kompetensiyalariga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar	49
<i>Yuldasheva Zulayxo Sadullayevna</i>	
Роль нарративно-экспозиционной терапии при работе с детьми, репатрированными из ЗОН вооружённых конфликтов	53
<i>Юлдашев Санжар Рузимуродович</i>	
Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar: muammo va uning yechimlari.....	57
<i>Mamatova Karomat Ilhomjonovna</i>	
Bitiruvchi sinf o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish jarayonlarida individual yondashuvning ahamiyati ...	61
<i>Asilova Sanobar Xatamboyevna</i>	
Optika bo'limini o'qitishning didaktik asoslari.....	66
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Shomurodova Maftuna Tolibjon qizi, Rayimova Muazzam Xolbobo qizi</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarida kompyuter grafikasiga oid kompetensiyalarni rivojlantirish uchun Gamified Project-Based Learning asosidagi integrativ metodika ishlab chiqish	69
<i>D. Y. Pulatova, G' R. Berdiyev</i>	
Psixologik savodxonlikning o'smirlar akademik savodxonligiga ta'siri.....	76
<i>Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fizika darslarida loyihaviy ta'limni qo'llashning pedagogik asoslari	81
<i>Ismonov Turgunpulat To'liqinovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning tabiatga oid kompetensiyalarini rivojlantirishda mashg'ulot, ekskursiya va sayrlardan foydalanish metodikasi.....	84
<i>Maripova N. X.</i>	
Individual yondashuvga asoslangan pedagogik mexanizmlarni amaliyotga joriy etish metodikasi	88
<i>Nurova Malika Abduzairovna</i>	

Communicative Learning as a Basis for Critical Thinking Development	92
<i>Petrosyan Nelya Valerevna, Khalilova Farangiz Khoshimovna</i>	
Nikohdan oldingi hissiy-emotsional kompetentlikni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik omillari	97
<i>Raximova Gulxayo Alisherovna</i>	
Talabalarda chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati	100
<i>Shaalimov Muxtorsha Atxamovich</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ertaklar orqali tarbiya berish usullari	105
<i>X. Sh. Ochilova</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol ta'lim texnologiyalarining samaradorligi	109
<i>Xalilova Dilnoza Furkatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kitobxonlik madaniyatini kreativ yondashuvlar asosida shakllantirish imkoniyatlari	112
<i>Xolyigitova Bahoroy Kimsanboyevna</i>	
Bo'lajak buxgalteriya hisobi va audit sohasidagi talabarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari	117
<i>Arziyeva Visola Namozovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim mazmunini tizimlashtirishning didaktik va aksiologik tamoyillari	121
<i>Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna</i>	
Munis Xorazmiy devonining o'rganilishi va uning tarixiy-etimologik tahlili	125
<i>Sharopova Durdona Azim qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida pedagogik kompetensiyalarni takomillashtirish asoslari	129
<i>Tashmatova Gulzoda</i>	
Maktabgacha ta'limda steam yondashuvining didaktik imkoniyatlari	133
<i>To'xtaboyeva Maftunaxon G'aniyevna</i>	
Raqamli pedagogikaning zamonaviy ta'lim rivojlanishidagi o'rni	137
<i>Tojiyeva Asila Abdimannon qizi, Pardayeva Ra'no Eshboyevna</i>	
Talabalar jamoasida uchraydigan nizoli vaziyatlarning diagnostik tahlili	142
<i>Vaxobova Muxtabar Nurmuhimmat qizi</i>	
Kreativ yondashuv asosida talabalarning kasbiy sifatlarini shakllantirish	146
<i>Xolmatova Gulhayo Ulug'bekovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasining psixologik asoslari	151
<i>Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlarining boshqaruv samaradorligini oshirishda media va axborot savodxonligini rivojlantirish modelini takomillashtirish	156
<i>Abdulxakimova Ziyoda Latibjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsda muammoli STEAM loyihalarini yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish	161
<i>M. S. Achilova</i>	
Optik tushunchalarni shakllantirish metodikasi	165
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Cho'liyeva Sofiya Sobirjon qizi, Shog'dorova Moxinur Bobomurot qizi</i>	
PHET simulyatsiyalari yordamida optikani o'rgatish	169
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Toshmirzayeva Buvioysha Panji qizi, Ruziyeva Jasmina Sirojiddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy fikrlashini o'ziga xos jihatlari	173
<i>Gafurova Shoxista Erali qizi</i>	
O'zbekiston hududlarida yengil atletika infratuzilmasi va sportchilar tayyorlash tizimini tashkiliy-boshqaruv asoslari	178
<i>Hakimova Mushtariybonu Hamidovna, Tursunpolatova Ziyoda Jahongir qizi</i>	
O'zbekistonda mustaqil fikrlash muammosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili	181
<i>Tursunova Dilbar Zafarovna</i>	

MUNDARIJA	CONTENTS	Methodology for Developing Competencies in Primary Education and the Communicative Analysis of Oral Speech.....	184
		Turumbetova Aygul Yusupbaevna	
		Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini "Tarbiya" darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga o'rgatish metodikasi.....	189
		Ummatkulova Sayyora Shovkatovna	
		Boshlang'ich sinflarda matematika ta'limini tashkil etish.....	191
		Saydullayeva Shabbona Ashraf qizi, Axtamqul Azamqulov, Anvar Yusupov	
		Metakognitiv xabardorlik ko'rsatgichlarining ta'lim shakliga bog'liqligi.....	195
		Ermatova Robiya Bekjonali qizi	
		The Integration of Artificial Intelligence Technologies in Esp Instruction: Enhancing Professional Communicative Competence in Higher Education.....	199
		Ismailova Shaira Ferdausovna	
		Intercultural Communicative Competence in English Language Teaching: Preparing Global Learners	204
		Maqsudova Gulnoz Olimovna	
		Teaching Reading Through Multimodal Texts: Enhancing Comprehension and Engagement in EFL Classrooms.....	208
		Norboyeva Shahnoza Jo'rabek qizi	
		Digital Technologies and Cognitive Competence Development in English Language Teaching.....	212
		Sharipova Muhabbat Erkinovna	
		Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellektga asoslangan elektron o'quv resurslarini loyihalashning konseptual-pedagogik asoslari va didaktik muammolar tahlili.....	216
		Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Raxmonov Ziyodillo Xusanovich	
		Boshlang'ich ta'limda timss mezonlari: kontekstli muammolarga yondashuv	222
		Yo'ldoshev Farhodjon Baxtiyor o'g'li	
		O'qituvchilarning qadriyatlari va stressga barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning psixologik tahlili	227
		Yuldashova Dilafuz Shavkatovna	
		Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	229
		Safarova Madina Azamat qizi	
		Социально-психологические особенности отношения студентов к использованию искусственного интеллекта chatgpt в образовательной деятельности.....	233
		Аскарлова Гулрух Оринбасаровна	
		Диалог культур в произведениях русскоязычных писателей Узбекистана XXI века	239
		Чернова Татьяна Алексеевна, Отакулов Фолиб	
		Русский язык как пространство межкультурной коммуникации в литературе Узбекистана	242
		Чернова Татьяна Алексеевна, Имамов Жавлонбек, Абдурахмонов Элбек	

BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARIDA VALEOLOGIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH

Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li

Guliston davlat universiteti v.b.dotsenti,
p.f.f.d (PhD)

ORCID: 0009-0002-3107- 7978

Mamatqulov Davronbek Abdig'apparovich

Guliston davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari va valeologik kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya jarayonida o'qitish prinsiplari haqida batafsil so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: valeologiya, kompetentlik, valeologik kompetensiya, sog'lom turmush tarzi, gigiyenik tarbiya, sog'liqni saqlash.

Abstract: This article discusses in detail the pedagogical conditions for developing valeological competencies in future physical education teachers and the principles of teaching in the educational process aimed at developing valeological competencies.

Key words: valeology, competence, valeological competence, healthy lifestyle, hygienic education, health care.

Аннотация: В данной статье подробно рассматриваются педагогические условия развития валеологических компетенций у будущих учителей физической культуры, а также принципы обучения в образовательном процессе, направленном на развитие валеологических компетенций.

Ключевые слова: валеология, компетентность, валеологическая компетентность, здоровый образ жизни, гигиеническое воспитание, здравоохранение.

KIRISH

Dunyo miqyosida inson salomatligi va uning sog'lom turmush tarziga amal qilishi, shaxs taraqqiyoti barqarorligi, jamiyatda ijtimoiy-kommunikativ faoliyatini amalga oshirishi bilan tavsiflanadigan murakkab dinamik tizim organizmning adaptatsiya muhitiga bardoshli bo'lishiga qaratilgan ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining uyg'un hayot kechirishi, sog'lom turmush tarziga rioya qilishi, turli kasalliklardan asrash, jismoniy va ruhiy degradatsiyadan himoya qilish, organizmida sodir bo'layotgan jismoniy va ruhiy holatlarning muntazam o'zgarib borishi to'g'risidagi bilim va ko'nikmalarga ega

bo'lishida valeologik ta'limni ijodiy yondashuv asosida boshqarish subyektlari (mentorlik, supervizorlik, tyutorlik) va avtomatik dasturiy vositalarni ishlab chiqish hamda ulardan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatimizda kadrlar tayyorlash tizimini fan va texnologiyalar taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari bilan integratsiyalashuvini ta'minlash jarayonlarida bo'lajak mutaxassislarining kasbiy salohiyatini rivojlantirish, ta'lim-tarbiya orqali yoshlarda valeologik ko'nikmalarni tarkib toptirishga keng imkoniyat yaratilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy ta'limni modernizatsiya qilish bo'yicha olib borilayotgan ishlar munosabati bilan "kompetensiya" va "kompetentlik" so'zlari yangi tusga kirdi. Ushbu tushunchalarning mazmun-mohiyatini aniq ifodalashda N.A. Muslimov, A.V. Xutorskoy, I.A. Zimnyaya, John Raven, Robert White, Richard Boyatzis, Lothar Reetz va boshqa olimlar katta hissa qo'shganlar. Turli xil izohli lug'at va ilmiy adabiyotlarda "kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalari turlicha izohlanadi. Ularning ma'nosini to'g'ri anglash va tushunish maqsadida quyidagi lug'atlarga e'tiborimizni qaratdik.

"O'zbekiston milliy ensiklopediyasi"da keltirilishicha: "kompetensiya" (lot. *competo* - erishyapman, munosibman, loyiqman) demakdir.

Jismoniy tarbiya - inson hayotining boshidan oxirigacha davom etadigan, organizmni har tomonlama takomillashtiradigan, hayot uchun muhim bo'lgan harakat ko'nikma va malakalarini yosh davrlariga mos holda o'zgartirib boradigan pedagogik jarayondir. Tarbiya ijtimoiy tajribani, insonlar tomonidan to'plangan ijobiy fazilatlarini yosh avlodga o'tkazish, singdirish jarayoni bo'lsa, ta'lim esa insonning aqlini, moddiy borliq haqidagi ma'lumotlarni, jamiyat va tabiat taraqqiyotining qonuniyatlarini, ilm-fan yutuqlari va ularning amaliyotga tatbiqini o'rganish jarayonidir.

Jismoniy tarbiya ijtimoiy ahamiyatga molik bo'lgan hodisadir. U insonning sihat-salamatligini barqarorlashtiradi, har taraflama rivojlanishini amalga oshiradi. O'zi, millati va xalqi uchun unumli mehnat qilishga, bozor iqtisodiyoti sharoitida erkin faoliyat yuritishga, o'z imkoniyatlarini to'la namoyon etishga o'rgatadi. Vatanning shon-shuhratini dunyoga yoyishga, zarur bo'lsa, har qanday g'arazli kuchlardan ehtiyot qilishga, mardonavor himoya qilishga tayyorlaydi. Shu jihatdan olganda, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetentlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega bo'lgan pedagogik masalalardan biridir [1: 542-b.].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishga qaratilgan pedagogik tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Jumladan, ilmiy-pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kuzatish, suhbat, so'rovnoma hamda umumlantirish metodlari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining sog'lom turmush tarziga munosabati, valeologik bilimlari va amaliy ko'nikmalarini aniqlashga alohida e'tibor qaratildi.

Shuningdek, valeologik kompetensiyalarni rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar tahlil qilinib, ta'lim jarayonida mentorlik, tyutorlik va supervizorlik faoliyatining imkoniyatlari o'rganildi. Olingan ma'lumotlar tahlil, sintez va tizimlashtirish metodlari asosida qayta ishlanib, tegishli ilmiy xulosalar chiqarildi. Tadqiqot natijalari bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni samarali rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning jismoniy va ruhiy salomatligi bo'lajak kadrlar kompetentligini belgilab, ta'lim va tarbiya jarayonining sifat ko'rsatkichini namoyon etadi. Insonning o'zi salomatligini asrashi, rivojlantirib borishi kasbiy faoliyatning muhim ijtimoiy-madaniy ahamiyat mezonini ekanligi bilan ta'lim muassasalarida o'qitish samaradorligini oshirishga qaratilgan tadqiqotlar ko'lamining oshishiga ehtiyoj tug'dirmoqda.

O'qituvchining valeologik kompetensiyasi uning pedagogik faoliyati samaradorligining oshishiga zamin hozirlaydi. Pedagogning umumiy pedagogik madaniyati tarkibiga kiruvchi valeologik kompetensiya pedagogik hodisa sifatida o'z zahirida quyidagi muqobillarni birlashtiradi: sog'lomlashtiruvchi texnologiyalar to'g'risidagi ma'lumotlarga egalik, madaniyatlilik; umuminsoniy qadriyatlarga egalik; milliy madaniyatga xos bo'lgan sog'lom turmush tarziga ega bo'lish va uni tahsil oluvchilarda shakllantirish qobiliyati; mamlakatning ijtimoiy hayotida faol ishtirok etish; o'zga millatlarning madaniyatini hurmat qilish va shu hislatlarni tahsil oluvchilarda tarbiyalash va boshqalar.

Valeologik kompetensiya deganda biz hayot davomida barcha hayot faoliyati uchun sog'liq va sog'lom turmush tarzining ahamiyatini anglashda, shuningdek, shaxsning o'z farovonligini hamda jismoniy, ruhiy, axloqiy va ma'naviy salomatligi holatini nazorat qilish, shuningdek, yetarlicha rivojlanayotgan vaziyatda "muvaffaqiyatsizliklar"ga tezda javob berish qobiliyati va tayyorligida namoyon bo'ladigan valeologik bilim va ko'nikmalarni egallash natijasini tushunamiz.

Oliy ta'limda bo'lajak o'qituvchining valeologik kompetensiyasi bo'lajak mutaxassisning ta'lim jarayonida valeologik bilimlar va ko'nikmalarni o'zlashtirish natijasida ongli ravishda sog'lom turmush tarzini qabul qilishi, qo'lga kiritgan ko'nikmalari asosida o'zining jismoniy, ruhiy, ma'naviy-axloqiy holatini boshqarishi hamda ularning kasbiy tarbiyalash tizimi ichida qaralishi va valeologik bilim, ko'nikma, shaxsiy hamda ijtimoiy tajribalarni orttirishi sifatida belgilanadi. Bunday shaxslar ijtimoiy hayot jabhalarida kelgusi faoliyati uchun zarur bilimlarni egallashi va sog'lom turmush tarzini o'zlari tarbiyalayotgan yoshlarda shakllantirishi bilan baholanadi.

Jismoniy tarbiya - jismoniy ta'lim, jismoniy tarbiya, jismoniy mashg'ulot, jismoniy tayyorgarlik, jismoniy madaniyat, jismoniy ulg'ayish, jismoniy kamolot, jismoniy mahorat, jismoniy mashqlar, jismoniy sifatlar va boshqalarni o'z ichiga oladigan keng ko'lamdagi tushunchadir.

Jismoniy tarbiya inson organizmini morfologik va funksional jihatdan takomillashtiradi. Tanadagi barcha a'zolarning normal rivojlanishi, jumladan, bosh miya va oliy nerv sistemasining to'g'ri shakllanishi hamda faoliyat yuritishini ma'lum normaga soladi.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetentlikni rivojlantirishda jismoniy tarbiya kuch, chaqqonlik, tezkorlik kabi inson uchun hayot yo'lida doimiy kerak bo'ladigan sifatlarni tarkib toptiradi. Bu o'z navbatida mehnat faoliyatining samarali bo'lishiga hissa qo'shadi. Har qanday boshlangan ishni oxiriga yetkazish, kutilgan natijalarni qo'lga kiritish ko'nikmalari tezroq tarkib topadi. Binobarin, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetentlikni rivojlantirishda insonparvarlik va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantiradi. Vatan manfaatlarini himoya qilish, zarur bo'lsa, nafaqat kuchini, balki hayotini bag'ishlashga odatlantiradi.

Valeologik kompetentlik – bu insonning sog'lom hayotini ta'minlaydigan, jamiyatda shakllanadigan, rivojlanib boradigan ijtimoiy kompetensiya ko'rinishlaridan biri bo'lib, shaxsning sotsiumda taraqqiy topishini ta'minlab beruvchi tushunchadir.

O'qituvchining valeologik kompetensiyasi uning pedagogik faoliyati samaradorligining oshishiga zamin hozirlaydi. Pedagogning umumiy pedagogik madaniyati tarkibiga kiruvchi valeologik kompetensiya pedagogik hodisa sifatida o'z zahirida quyidagi muqobillarni birlashtiradi: sog'lomlashtiruvchi texnologiyalar to'g'risidagi ma'lumotlarga egalik, madaniyatlilik; umuminsoniy qadriyatlarga egalik; milliy madaniyatga xos bo'lgan sog'lom turmush tarziga ega bo'lish va uni tahsil oluvchilarda shakllantirish qobiliyati; mamlakatning ijtimoiy hayotida faol ishtirok etish; o'zga millatlarning madaniyatini hurmat qilish va shu hislatlarni tahsil oluvchilarda tarbiyalash va boshqalar.

“Valeologik kompetensiya – shaxsning valeologik bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish natijasida uning inson organizmi uchun ahamiyatini ongli ravishda anglash, tushunish qobiliyatidir” [2: 8-b].

Jismoniy ta'lim-tarbiya masalalarining valeologik va zamonaviy pedagogik texnologiyalar talablari asosida ishlab chiqilishiga harakat qilinmagani, interfaol metodlarning keng ko'lamda tatbiq etilmagani, ta'limda sog'lomlashtiruvchi texnologiyalardan foydalanishga e'tibor berilmagani e'tirozga loyiq hol deb hisoblash mumkin.

Nazariy manbalar mazmuni bilan tanishish shuni ko'rsatdiki, valeologik kompetentlik va uni rivojlantirish muammosi ko'plab tadqiqotchilarning ilmiy izlanishlarida turli yo'nalishlarda o'rganilgan. Biroq, jismoniy tarbiya o'qituvchisining valeologik kompetentligi, uning ijtimoiy-pedagogik yo'nalganligi asosida shakllanadigan, kasbiy vazifalarning samarali yechimini ta'minlashga xizmat qiluvchi pedagogik faoliyat talablariga mosligi va layoqatlilik sifatida o'rganilmagan. Bu mehnat bozorining zamonaviy mutaxassislarga bo'lgan talablari, integrativ kasbiy-shaxsiy sifatlar majmuasi hamda kompetensiyalarga yo'naltirilgan kasbiy faoliyat mazmuni orqali ifodalanadi. Shunga ko'ra, valeologik kompetentlikni dogmatik kategoriya sifatida emas, aksincha, mutaxassisning kasbiy faoliyati va hayoti davomida doimiy rivojlanish dinamikasini talab qiladigan tizimli jarayon sifatida baholash lozim. Bu esa, bizning fikrimizcha, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining valeologik kompetentligini rivojlantirish mazmuni va tuzilmasini ta'limni modernizatsiyalash sharoitidagi innovatsion talablar asosida takomillashtirish maqsadini belgilaydi.

O'qituvchining valeologik kompetensiyasi ta'lim jarayonining global maqsadlarini amalga oshirishga xizmat qiladi: o'qitish, tarbiyalash va eng asosiysi, o'quvchilar egallagan bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qituvchining kasbiy salohiyatining oshishiga xizmat qiluvchi valeologik kompetensiya tahsil oluvchilarning sog'lom intellektual salohiyatining oshishiga ko'mak beradi [3: 142-b].

Tadqiq qilinayotgan konsept nafaqat o'qituvchining umumiy dunyoqarashi, kasbiy faoliyati, ilmiy salohiyatini, balki keng ma'nodagi umummadaniy kompetentligini ham belgilaydi. O'qituvchilarning umummadaniy kompetentligini oshirish masalasi pedagog kadrlarning kelgusidagi ish faoliyatini samarali tashkil etishga zamin hozirlaydi va u quyidagi ehtiyoj sifatida tadqiq etilishini taqozo etadi:

- a) ta'lim va tarbiya jarayonini sog'lomlashtirish sifatida baholash;
- b) jismoniy tarbiyaning umuminsoniy madaniyatning ajralmas tarkibiy qismi sifatidagi negizi;
- v) ommaviy ta'limning intensiv rivojlanayotgan ilmiy izlanishlar va uning ijtimoiy-madaniyatga ko'rsatayotgan ta'sirini aks ettirishga ulgura olmasligi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Hozirgi kunda yurtimizda yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash ishlari olib borilmoqda, kasbiy kompetensiya masalalariga alohida e'tibor berilmoqda. Bo'lajak o'qituvchilarning "kasbiy kompetensiya"si deganda, o'z kasbiy bilim va ko'nikmalarini tinmay boyitib borishi va yangi vazifalarni o'z oldiga qo'yishi, ya'ni davr talablarini his etishi hamda o'z amaliy faoliyatida to'g'ri qo'llay olishi tushuniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
2. Сирожов О. О. Развитие валеологической компетентности будущих учителей физической культуры // Халқ та'limi ilmiy-metodik jurnali. - 2020. - № 6. - В. 140-143.
3. Дорошенко А. Л. Педагогические условия формирования валеологической компетентности у студентов вуза: дис. ... канд. пед. наук. – Кострома, 2008. – 182 с.
4. Arziqulov R. Sog'lom turmush tarzi asoslari (Valeologiya). "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. - Toshkent, 2009.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.